

Košice - výtvarná avantgarda 20.let a český malíř František Foltýn

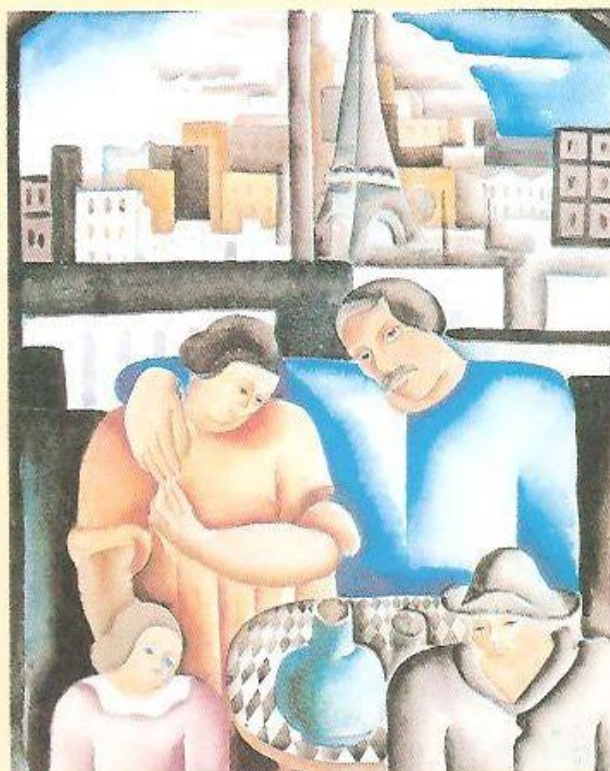
VĚDOMÍ SOUVISLOSTÍ

Jedinečným příkladem fenoménu vědomí souvislostí v nové výtvarné kultuře Československa od roku 1918 byly Košice. Toto historické město - metropole východního Slovenska - mělo i má své dějiny, kulturní historii a vývoj, který sahá od středověku a umění gotiky až po 20.století a současnost. Košice leží na rozhraní kultury západoevropské civilizace a východního světa. Jejich genius loci spočívá na principu otevřeného a tolerantního města i společenského prostředí, které s ochotou přijímá, asimiluje a přehodnocuje různorodé podněty duchovní, kulturní, náboženské i národnostní. Ze syntézy a symbiózy těchto podnětů se utvářel společenský, politický, hospodářský i kulturní život města zejména v 19. a 20.století. V historii Košic potkáváme sice i konzervativismus, stagnaci a regres, ale v první polovině 20.století se zde projevil výrazně duch demokracie, pokroku, avantgardy a svobody myšlení i činů.

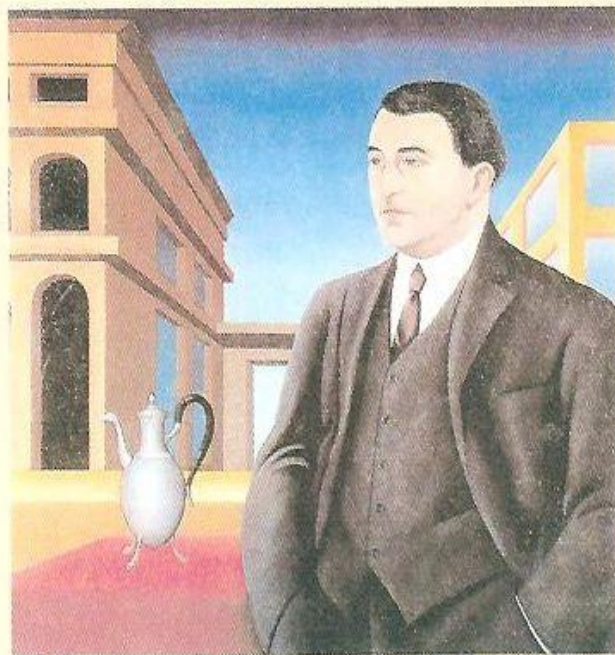
S potěšením je možné konstatovat, že toto vše se týkalo především "výtvarných" Košic po roku 1900 a v meziválečných letech. S nostalgii však vnímáme proměnu tohoto historického faktu na vzdalující se legendu začátků a

zrodu naší výtvarné moderny.

Kvalita a hodnotová i stylová různorodost výtvarného umění Košic i východoslovenské avantgardy stála a rostla na mnoha faktorech. Byla to

▲ F. FOLTÝN: RODINA, 1924, akvarel

▲ ALEXANDER BORTNYIK: PORTRÉT Dr. J. POLÁKA, ŘEDITELE VÝCHODOSLOVENSKÉHO MÚZEA V KOŠICÍCH, 1924, olej

konkrétní tvorba a programy špičkových výtvarníků domácího původu: Konstantín Kővári-Kačmarik (1882-1916), Anton Jasusch (1882-1965), Eugen Krón (1882-1974), který měl v Košicích v letech 1921-27 v ý b o r n o u soukromou školu, Konstantín Bauer (1893-1928), Július Jakoby (1903-1985). Tito malíři svým studiem a cestami přiblížili Košicím Budapešť, Mnichov a Paříž. Zprostředkovali též kontakty a vytvořili dílo v rozpětí tendencí dozrívajícího impresionizmu-luminizmu, symbolizmu, secese a směrů 20.století - expresionizmu, fauvizmu, kubizmu a futurizmu. Nechyběly však ani kontakty s Prahou a po roku 1918 i přímé působení mnohých výtvarníků z Čech a Moravy. Krajinař Ludovít Csordák (1864-1937) absolvoval v roce 1895 pražskou Akademii výtvarných umění a již během studií se stal ze Slovenska (tehdy horního Uherska) prvním členem spolku Mánes. Malíř Elemír Halász-Hradil (1873-1948), jehož otec pocházel z Hané, se pokoušel založit v Košicích soukromou malířskou školu.

Obrovské zásluhy na výtvarném životě Košic a regionu měl JUDr. Josef Polák (nar.1886 v Praze). Jako nadporučík čl.expedičního sboru byl účastníkem válečného tažení na východním Slovensku. V letech 1919-1938 jako historik a muzeolog působil v Košicích z pověření Ministerstva osvěty jako ředitel Východoslovenského muzea. Aktivity této instituce na poli výtvarného umění zůstanou nepřekonatelné. V meziválečných letech proběhlo v muzeu 216 výstav (i přednášek

FRANTIŠEK FOLTÝN V ROCE 1929

propagujících moderní umění). Vystavovali zde domácí autoři a významní slovenští malíři M.Benka, L.Fulla, M.A.Bazovský aj. Byly zde expozice evropských špiček - Otto Dix, Paul Klee. Dr.Polák ve Východoslovenském muzeu představil umění západní Evropy, ale i Maďarska, Jugoslávie, Podkarpatské Rusi a tehdejšího Sovětského svazu (karikatury, knihy, plakáty, fotografie). Podstatnou část dramaturgie výstavních plánů tvořily české výstavy. Byly to expozice nejvýznamnějších tvořivých skupin - Hollar, Umělecká beseda, Tvrdošijni i autorské výstavy: J.Čapek, V.Špála, E.Fillla, J.Šíma, J.Zrzavý, A.Hoffmeister a další. V meziválečných letech žilo v Košicích mnoho výtvarníků českého původu - M.I.Aušťecká, V.Beneš, V.Hofman, V.Kovář, P.Konečný, J.Němecek, K.Luňáček. Působil zde i architekt Václav Janoud (původem z

Hodonína), který byl dlouhá léta náměstkem košického starosty. V Košicích žil v letech 1921-25 i malíř František Foltýn.

František Foltýn (1891 Královské Staše u Sušic - 1976 Brno), absolvoval svá výtvarná studia v Plzni, Praze (Uměleckoprůmyslová škola) a Paříži (Académie Julien a Grande Chaumière). Zúčastnil se bojů první světové války a po jejím skončení se usadil v Bratislavě. V letech 1919-20 vytvořil pro Osvětový svaz sérii barevných pohlednic se

kompozice. V roce 1925 odešel z Košic do Paříže, kde se později stal členem nejvýznamnějších skupin abstraktních umělců Cercle et carré a Abstraction-Créatin (1930, 1932). Od roku 1935 žil až do své smrti v Brně. František Foltýn prošel od malířství sociálního vzdoru a kritiky, od kubizmu robustních forem i jemné poetiky až k obrazům lyrického jádra a vlnících se tvarů i forem

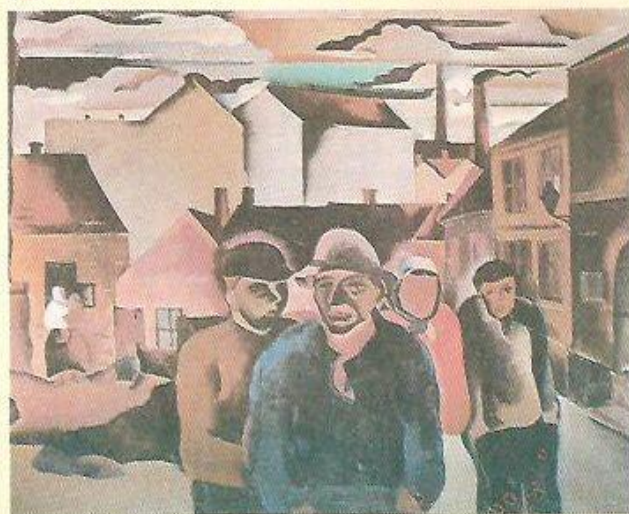

F. FOLTÝN: KOMPOZICE, 1932, olej

F. FOLTÝN: KOMPOZICE, 1938, olej

F. FOLTÝN: NEZAMĚSTNANÍ, 1924, olej

slovenskými vedutami. V roce 1921 vystavoval v Bratislavě s J.Alexym a G.Mallým. Potom přišel do Košic. Jeho tvorba reflektovala humanistické principy českého sociálního umění. Byla to zejména kubistická, figurální malba (i karikatura) poznačena duchem Foltýnova levičáckého

presvědčení, ale i poetizmem a magickým realizmem. Foltýn soustředil kolem sebe skupinu malířů - G.Schiller, A.Bortnyik, K.Quittner, O.Ember-Spitz. V Košicích a též v Užhorodu měl své individuální výstavy a vystavoval zde i se svými přáteli. Maloval také portréty a zátiší a v Košicích vznikly i jeho první abstraktní

nepředmětných vizi klidu a krásy. Ve svém díle "postavil proti vzrušujícím příhodám emocí a instinktu dobrodružství intelektu". Věřil, že "umění je nejúčinnějším harmonizátorem a kultivátorem lidského života" a doufal v "očistnou lázeň abstrakce" (Jaromír Zemina). Jeho presvědčení se jistě rodilo i ve specifickém prostředí Košic a v košickém výtvarném životě počátku 20.let.

Dr.Polák se v roce 1938 musel vrátit do Prahy. Stal se ředitelem Židovského muzea a v roce 1945 zahynul v nacistickém koncentráku. Z Košic odešlo i mnoho dalších českých umělců, aktivních v meziválečných letech. Košice v roce 1921 vily prezidenta T.G.Masaryka litografií E.Króna. Dnes na toto vše vzpomíná Česká beseda, časopis Českého spolku na Slovensku. Vzpomínají však i všichni ti, kteří vědí, že Košice, jejich avantgarda a malíř František Foltýn patří k trvalým hodnotám kultury a dějin někdejšího Československa.

Bohumír Bachratý
Repro: archiv autora